ਯੋਗਰਾਣੀ

ਬਨਾਮ

ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ

(2017 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 477)

23 ਸਤੰਬਰ 2024

[ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ,* ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ

ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ।

ਹੈੱਡਨੋਟ

ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ, 1967 - ਐੱਸ.ਐੱਸ..12(1)(ਬੀ) ਅਤੇ 12(2) - ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ - ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੇਸ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ - ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕੀਤੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ 1967 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 420 ਆਈਪੀਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 12(1)(ਬੀ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 12(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 5 ਨੂੰ 1967 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12(2) ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕਥਾਮ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 5 ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ - ਸਥਿਰਤਾ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਦੋ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦੋ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ - ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 12(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 12(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਸੀ - ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ

* ਲੇਖਕ

1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਇਹ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ ਜਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ - ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 3 ਤੋਂ 5 ਤੱਕ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ – ਦੰਡ ਕੋਡ, 1860.[ਪੈਰਾ 10, 14-16]

ਕੇਸ ਲਾਅ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਜਾਵੇਦ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [2023] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 220: (2023) ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 829; ਪਦੁਮ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [2020] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 57: (2020) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 35 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860; ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ, 1967; ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1988 .

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ; ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਹੋਣ; ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ; ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੇਸ

ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2017 ਦਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 477.

2008 ਦੇ ਸੀਏ ਨੰਬਰ 203 ਵਿੱਚ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਦਰਾਸ ਦੇ 18.08.2011 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ

ਐਮ. ਯੋਗੇਸ਼ ਕੰਨਾ, ਐਸ. ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਮਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ, ਰਘੁਨਾਥ ਸੇਤੂਪਤੀ ਬੀ, ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਏ, ਵਾਸੂ ਕਾਲੜਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੋਨਿਕਾ ਸੈਣੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਯੋਗਰਾਣੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਏ.ਐੱਸ.ਜੀ., ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਾਰੋਰੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਰਜਨੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਉਦੈ ਖੰਨਾ, ਨਿਤਿਨ ਚੌਧਰੀ ਪਾਵਲੁਰੀ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਹੁਕਮ

ਨਿਰਣਾ

ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਜੇ.

1. ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ, 1967 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਧਾਰਾ 420 ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ (ਛੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਆਈਪੀਸੀ') ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸਮਕਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।

2. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਗਲਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ,ਜਿਸ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਦੁਬਈ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਹਤਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਹੀਂ ਅੱਗੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ/ਰਾਉਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਤ੍ਰਿਚੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ5,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਜੇ. ਜੋਸਫ਼ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ। ਸ਼ਸ਼ੀਕਲਾ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ.3) - ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਇੰਚਾਰਜ, ਸ਼੍ਰੀ ਪੀ. ਮਨੀਸੇਕਰ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ.4) ਜੋ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ, ਤ੍ਰਿਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ. ਰਘੂਪਤੀ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ.5) ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ, ਤ੍ਰਿਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੱਪਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਕਲਰਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ.1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 420,

ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12(1)(ਬੀ), 12(2) ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕਥਾਮ ਐਕਟ, 1988 ਦੀ ਧਾਰਾ 13(2) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 13(1)(ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਸੀਬੀਆਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਮਦੁਰਾਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ.3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੀਬੀਆਈ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਧਾਰਾ 420 ਆਈਪੀਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 12(1)(ਬੀ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 12(2) ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 5 ਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਦੇ ਧਾਰਾ 12(2) ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕਥਾਮ ਐਕਟ, 1988 ਦੀ ਧਾਰਾ 13(2) ਅਤੇ 13(1)(ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1, 2 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਮ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 5 ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸੀਬੀਆਈ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

4. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਦੂਜਾ, ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1, ਜਿਸ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕਥਿਤ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਕੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਯਾਨੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3, ਜੋ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਕਤ ਗਵਾਹ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 (ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ) ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਗਲਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਡਾਕ ਕਵਰ 'ਤੇ

ਮਿਲੇ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਜਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ -15 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਯੂ-15 ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਕਥਿਤ ਭੁਗਤਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ 'ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

6. ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਖੋਜ

7. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1, ਜਿਸ ਕੋਲ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ, ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਦੁਬਈ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਹੀਂ ਗੁਪਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

8. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਿੰਨ ਗਵਾਹਾਂ, ਪੀਡਬਲਯੂ-3 (ਸੇਲਵੀ ਸਕੀਲਾ ਬੇਗਮ), ਪੀਡਬਲਯੂ-15 (ਸ਼੍ਰੀ ਸੇਲਵਰਾਜ), ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 (ਸ਼੍ਰੀ ਰਵੀ) ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਫਰਮ, ਭਾਵ ਕਾਮਤਚੀ ਟਰੈਵਲਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਂਚ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਕਤ ਟਰੈਵਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਫਰਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪੀਡਬਲਯੂ -15 ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਈਗਲ ਟਰੈਵਲਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸਿਵਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਫਾਰਮ ਭਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ ਜਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੱਖੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

9. ਪੀਡਬਲਯੂ -15 (ਸ਼੍ਰੀ ਸੇਲਵਾਰਾਜ) ਜੋ ਕਿ ਈਗਲ ਟ੍ਰੈਵਲਜ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪੀ. -7 ਉਸਦੀ ਫਰਮ ਰਾਹੀਂ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ -16 (ਸ਼੍ਰੀ ਰਵੀ), ਕੇਂਦਰੀ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਡਾਕ ਕਵਰ 'ਤੇ ਮਿਲੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3, ਜੋ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪਾਸਪੋਰਟ ਕਿਵੇਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਜਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

10. ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਦੋ ਦੋਸ਼ੀ

ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ। 2023 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 829 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਵੇਦ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ:

"15. ਜਦੋਂ ਦੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੱਸ ਕੇ, ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 4 ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੋ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

11. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪੀਡਬਲਯੂ -3 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਫਾਰਮ ਭਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਭਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਰਜ਼ੀ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੀਡਬਲਯੂ -3 ਨੂੰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ -3 ਦਾ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

12. ਪੀਡਬਲਯੂ -15 ਨੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੀ ਫਰਮ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਇਸ ਗਵਾਹ ਦਾ ਸਬੂਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ 'ਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਬੋਝ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

13. ਪੀਡਬਲਯੂ -16 ਦਾ ਸਬੂਤ ਵੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕ ਕਵਰ 'ਤੇ ਮਿਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪੀ.8 ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ -3 ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਵਾਏ ਬਾਕੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਉਸ ਲਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪੀ.7/ਪਾਸਪੋਰਟ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਦਸਤਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਕਿਸਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ . ਪੀਡਬਲਯੂ -16 ਦੇ ਸਬੂਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਪਦੁਮ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ (2020) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 35 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

"14. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਲਿਖਤ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਐਸ. ਗੋਪਾਲ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਏ.ਪੀ. [ਐਸ. ਗੋਪਾਲ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਏ.ਪੀ. (1996) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 596: 1996 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਸੀ.ਆਰ.ਆਈ.) 792] 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨੇ 614-15, ਪੈਰਾ 28)

28. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੀਡਬਲਯੂ 3 ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਪੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਨਿਰਣਾਇਕ" ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਮਗਨ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [ਮਗਨ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1977) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 210: 1977 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ (ਅਪਰਾਧੀ) 313] ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਪੰਨੇ 213-14, ਪੈਰਾ 7)

‘7. ...ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੇ ਰਾਇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਹਿਰ ਰਾਏ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੈ ਜੋ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਹਿਰ ਰਾਏ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ 'ਤੇ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਗਭਗ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1957 ਐਸਸੀ 381: 1957 ਅਪਰਾਧਿਕ ਐਲਜੇ 559] ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਹਿਰ ਲਿਖਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਿਸ਼ਰਾ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਈਸਾ [ਈਸ਼ਵਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਿਸ਼ਰਾ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਈਸਾ, ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 1728] ਕਿ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦਾ ਮਾਹਰ ਸਬੂਤ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ, ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਰਾਏ ਸਬੂਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰ ਬੈਨਰਜੀ ਬਨਾਮ ਸੁਬੋਧ ਕੁਮਾਰ ਬੈਨਰਜੀ [ਸ਼ਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰ ਬੈਨਰਜੀ ਬਨਾਮ ਸੁਬੋਧ ਕੁਮਾਰ ਬੈਨਰਜੀ, ਏਆਈਆਰ 1964 ਐਸਸੀ 529] ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਰਾਏ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਹਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ, ਜੇ ਕਦੇ, ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਫਖਰੂਦੀਨ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [ਫਖਰੂਦੀਨ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1967 ਐਸਸੀ 1326: 1967 ਅਪਰਾਧਿਕ ਐਲਜੇ 1197] ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਰਾਏ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ, ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

15. ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਿਰਫ਼ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਿਰ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮਗਨ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [ਮਗਨ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1977) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 210: 1977 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ) 313] ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਪੰਨਾ 213, ਪੈਰਾ 7)

"7. ... ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ... ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਗਭਗ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

16. ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹਨ। ਮੁਰਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਪੀ. ਸਟੇਟ [ਮੁਰਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਪੀ. ਸਟੇਟ (1980) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 704: 1980 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਸੀ.ਆਰ.ਆਈ.) 330] ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨੇ 708-09, ਪੈਰਾ 4 ਅਤੇ 6)

"4. ... ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਹਰ, ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖ਼ਤਰਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਹਰ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਨਿਰਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਕਸ, ਕਿਸੇ ਪਰਿਪੇਖ ਦੀ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਗਿਆਨ, ਗਲਤ ਰਾਏ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਓਨੀ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਗਿਆਨ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਅਪੂਰਣ ਹੈ ਤਾਂ ਉਲਟ। ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਰਾਏ ਦਾ ਜੋਖਮ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਲਗਭਗ ਇੰਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜੋਖਮ ਵੱਧ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਸ਼ਟੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਠੋਸ ਕਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ੱਕ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਉਸਦਾ ਫਰਜ਼ "ਜੱਜ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਜੱਜ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲਾ ਬਣਾ ਸਕੇ [ਡੇਵਿਸ ਬਨਾਮ ਐਡਿਨਬਰਗ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, 1953 ਐਸਸੀ 34 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕਰਾਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]।

5. ***

6. ਮਾਹਿਰ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 45 ਦੁਆਰਾ ਢੁਕਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ "ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁਨਰਮੰਦ" ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ "ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ" ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਤੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ... ਇਸ ਲਈ, ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਿਗਰੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਏਗਾ ਜੋ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਕਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ, ਰਾਏ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਜਾਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

14. ਅਪੀਲਕਰਤਾ 'ਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ, 1967 ਦੀ ਧਾਰਾ 12(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:-

"12. ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ।— (1) ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ—
(ਏ) ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ
(ਬੀ) ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੋਈ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੌਤਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਦਲਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ
(ਸੀ.) ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ) ਜਾਂਚ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ
(ਡੀ) ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(ਈ) ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ;
ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(1ਏ) xxxxxx

(2) ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਜਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1 ਏ) ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਕੰਮ 'ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 12(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ।

15. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਇਹ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ ਜਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 3 ਤੋਂ 5 ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੁਕਮ [2024] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 637 ਯੋਗਰਾਈ ਬਨਾਮ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

16. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਪੀਲ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 2008 ਦੇ ਸੀ.ਏ.(ਐਮਡੀ) ਨੰਬਰ

ਯੋਗਰਾਣੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ

203 ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ 2007 ਦੇ ਸੀ.ਸੀ. ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ 18.08.2011 ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

17. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਬਾਂਡ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।
†ਨਿਧੀ ਜੈਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿਰਲੇਖ
ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ